FLORINA MOROZAN

Drept civil
Persoanele

Editura Hamangiu

TITLUL I. PERSOANA FIZICĂ

CAPITOLUL I. NOȚIUNI INTRODUCTIVE

Secțiunea 1. Noțiune

Prin subiect de drept civil înțelegem titularul de drepturi subiective civile și obligații civile. Noțiunea de subiect al dreptului civil desemnează atât participantul la raporturile juridice, cât și vocația lui de a participa la aceste raporturi, concretizată în aptitudinea de a-și pune în valoare drepturile și obligațiile ce îi sunt recunoscute, respectiv impuse.

Așa cum am văzut deja când am studiat raportul juridic civil, subiecte ale dreptului civil sunt persoanele fizice și persoanele juridice. Termenul de „persoană" se utilizează totdeauna când legislația, doctrina sau jurisprudența se referă la subiecte de drept care pot avea drepturi și obligații. Acest termen derivă din latinescul *persona și* reprezintă masca pe care actorii antici o purtau pentru a dobândi aspectul personajului pe care îl jucau. Printr-un simbolism primitiv al termenului, terminologia juridică îi dă cuvântului „persoană" o expresie caracteristică, desemnând prin acesta subiectul de drept. Romanii mai foloseau, pentru a indica noțiunea de subiect de drept, și termenul de *caput*[1].

Omul privit individual, ca persoană fizică, participă la cele mai diverse raporturi juridice, iar atât timp cât există, este subiect de drept civil. Calitatea de subiect de drept civil nu poate fi separată de calitatea de persoană fizică.

Omul poate însă participa la raporturile juridice și într-o formă organizată, ca persoană juridică. Vom vedea că, spre deosebire de persoana fizică, ce devine subiect de drept prin faptul nașterii sau chiar al concepției, pentru ca legea să recunoască unei entități calitatea de persoană juridică și, implicit, aceea de subiect de drept civil, este necesar ca aceasta să întrunească anumite condiții și să parcurgă o procedură de înființare, expres prevăzută de lege. Astfel, va fi persoană juridică acea colectivitate

[1] A se vedea E. Lupan, I. Sabău-Pop, *Tratat de drept civil. Vol. II. Persoanele*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 3.

care are o structură organizatorică determinată, un patrimoniu propriu, distinct de cel al membrilor ce îl compun, și care urmărește realizarea unui scop licit. Mai mult, vom vedea că este posibil ca o singură persoană, prin manifestarea ei de voință, să înființeze un nou subiect de drept.

De-a lungul istoriei au existat discuții în ceea ce privește recunoașterea calității de subiect de drept și animalelor. Se dau exemple, în acest sens, cazul lui Caligula, care și-a făcut calul consul, sau una din cărțile Legii perșilor, Codul câinelui ciobănesc, care cuprinde o întreagă reglementare a drepturilor și îndatoririlor animalelor. Acesta sancționa câinele care mânca o oaie, dar îi recunoștea dreptul de a omorî o oaie și de a se hrăni din ea dacă, pentru a patra oară, stăpânul îi refuza hrana. Deși în ultimele decenii se discută tot mai mult de „drepturile animalelor", ele nu constituie subiecte ale dreptului civil, ci doar bunuri însuflețite care se bucură de o ocrotire specială[1].

În contextul progresului tehnologic accelerat, marcat de dezvoltarea mașinilor autonome, a roboților inteligenți și a sistemelor de inteligență artificială, doctrina contemporană dezbate tot mai frecvent posibilitatea recunoașterii acestora ca subiecte de drept. O asemenea ipoteză ridică probleme juridice complexe, atât sub aspectul eventualei atribuirii unor drepturi și obligații, cât și din perspectiva stabilirii regimului răspunderii pentru prejudiciile cauzate prin funcționarea lor.

În doctrina contemporană s-a conturat ideea unei eventuale „personalități electronice", în special în legătură cu sistemele de inteligență artificială capabile de autonomie decizională. Propunerea a fost discutată inclusiv la nivelul Parlamentului European, în contextul Rezoluției din 16 februarie 2017 referitoare la normele de drept civil cu privire la robotică[2], unde s-a sugerat, la nivel teoretic, posibilitatea creării unui statut juridic

[1] În doctrină se susține punctul de vedere că recunoașterea juridică a sensibilității animalelor și conferirea unui statut special pot conduce la reducerea suferinței animalelor și la consolidarea cadrului legal al protecției acestora – C. JUGASTRU, *Persoană și lucru. Reflecții privind statutul juridic al animalului*, în R.R.D.P. nr. 1/2024, https://sintact.ro/#/publication/151032864?keyword=Animalele&cm=SREST.

[2] Rezoluția Parlamentului European din 16 februarie 2017 conținând recomandări adresate Comisiei referitoare la normele de drept civil privind robotica, J.O. L 252 din 18 iulie 2018, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:52017IP0051.

special pentru roboții autonomi foarte avansați. Conceptul urmărea facilitarea atribuirii răspunderii pentru prejudiciile produse de aceștia[1].

Totuși, această perspectivă a generat rezerve semnificative în doctrină. Principala obiecție constă în faptul că personalitatea juridică presupune existența unei voințe juridice și a unei capacități de a înțelege consecințele actelor proprii, elemente dificil de reconciliat cu natura tehnologică a sistemelor de inteligență artificială. În plus, acordarea personalității juridice ar putea conduce la diluarea răspunderii producătorilor, dezvoltatorilor sau utilizatorilor.

La nivelul dreptului pozitiv european, soluția adoptată este diferită. Reglementarea actuală în materie de inteligență artificială – consacrată prin Regulamentul (UE) 2024/1689[2] – nu recunoaște sistemelor de inteligență artificială calitatea de subiecte de drept, ci stabilește obligații și regimuri de răspundere în sarcina persoanelor fizice sau juridice care dezvoltă, furnizează ori utilizează aceste sisteme.

Dreptul contemporan menține concepția tradițională potrivit căreia numai persoana fizică și persoana juridică pot fi subiecte de drept, iar tehnologiile autonome rămân obiecte ale raporturilor juridice, chiar dacă complexitatea lor impune adaptări normative în materia răspunderii civile și a protecției terților.

[1] Câtă vreme am privit calculatorul/robotul ca aparținând direct unei conștiințe umane, fiindu-i subordonat, temerea că va dobândi conștiința proprie și că o va folosi în sensul interesului său era nejustificată. Răspunsul umanității trebuie să fie însă unul inteligent – C.D. Mihes, *Interacțiunea om-calculator. Implicații juridice*, în Revista Facultății de Drept Oradea nr. 1/2018, p. 163.

[2] Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 300/2008, (UE) nr. 167/2013, (UE) nr. 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 și (UE) 2019/2144 și a Directivelor 2014/90/UE, (UE) 2016/797 și (UE) 2020/1828 (Regulamentul privind inteligența artificială) (J.O. L 1689 din 12 iulie 2024).

Secțiunea 2. Evoluția reglementării legale privitoare la persoane

Codul civil din 1864 reglementa persoanele în *Cartea I, Despre persoane* (art. 6-460). Ulterior, o perioadă îndelungată, sediul materiei privitor la persoanele fizice și juridice a fost cuprins în două acte normative, respectiv în Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și juridice și în Decretul nr. 32/1954 pentru punerea în aplicare a Codului familiei și a decretului privitor la persoanele fizice și juridice. În ceea ce privește ocrotirea părintească și unele măsuri de ocrotire a copilului, acestea erau reglementate în Codul familiei[1].

Legea de punere în aplicare a actualului Cod civil[2] a abrogat, prin art. 230 lit. m)-o), atât Legea nr. 4/1953 privind Codul familiei, Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice, cât și Decretul nr. 32/1954 pentru punerea în aplicare a Codului Familiei și a Decretului privitor la persoanele fizice și persoanele juridice[3].

În prezent, principala reglementare legală privitoare la persoanele fizice și juridice este cuprinsă în Legea nr. 287/2009 privind Codul civil[4]. Noul Cod civil a înglobat materia persoanelor, alocându-i acesteia Cartea I – Despre persoane (art. 25-257). Această carte, alcătuită din cinci titluri, a reglementat regimul general al persoanelor fizice și juridice, adaptând instituțiile consacrate în legislația anterioară. Articolul 25 C. civ. dispune că subiectele de drept civil sunt persoanele fizice și persoanele juridice. Textul de lege definește noțiunile de „persoană fizică" și de „persoană juridică": persoana fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile; persoana juridică este orice formă de organizare care, întrunind condițiile cerute de lege, este titulară de drepturi și de obligații civile.

---

[1] Codul familiei a fost adoptat prin Legea nr. 4/1953, modificat și completat prin Legea nr. 4/1956 și republicat în B. Of. nr. 13 din 18 aprilie 1956.

[2] Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil (M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011).

[3] Au rămas în vigoare doar art. 30-43 care au fost abrogate la data intrării în vigoare a Legii nr. 134/2010 (Codul de procedură civilă – M. Of. nr. 247 din 10 aprilie 2015).

[4] Republicat în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011.

Deși s-a urmărit realizarea unei reglementări moderne, conformă standardelor europene, la unele instituții modificările au fost doar superficiale, fiind făcute cu ignorarea convențiilor internaționale la care țara noastră era deja parte. Sub multe aspecte, codul s-a limitat la a prelua dispozițiile corespunzătoare din Decretul nr. 31/1954, Codul familiei sau alte legi speciale anterioare. Acest lucru a determinat ulterior importante modificări în materia persoanei fizice și a măsurilor de ocrotire.

Cea mai importantă și, de asemenea, cea mai recentă modificare a Cărții I a Codului civil a intervenit ca urmare a intrării în vigoare a Legii nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative[1]. Prin acest act normativ s-au adus schimbări importante regulilor de la capacitatea de exercițiu, precum și măsurilor de ocrotire a persoanei fizice.

Potrivit art. 28 alin. (1) din Legea nr. 140/2022, „Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011, cu modificările ulterioare, precum și cu modificările și completările aduse prin prezenta lege, va fi republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, dându-se textelor o nouă numerotare". Până în prezent, această dispoziție legală nu a fost pusă în aplicare.

Dispozițiile Codului civil privitoare la persoane se completează cu o vastă legislație specială, din care amintim:

– referitor la persoana fizică: Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului[2], Legea nr. 119/1996[3] cu privire la actele

[1] M. Of. nr. 500 din 20 mai 2022.

[2] Republicată în M. Of. nr. 159 din 5 martie 2014.

[3] Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă (republicată în M. Of. nr. 339 din 18 mai 2012). Anul 2022 a adus și alte modificări importante în legislația specială privind persoana fizică. În acest sens, amintim intrarea în vigoare a Legii nr. 105/2022 pentru modificarea și completarea Legii nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă, precum și pentru abrogarea O.G. nr. 41/2003 privind dobândirea și schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice (M. Of. nr. 412 din 29 aprilie 2022). Față de numeroasele modificări aduse, Legea nr. 105/2022 a prevăzut în art. VII republicarea Legii nr. 119/1996. După cum rezultă chiar din titlul actului normativ, prin Legea nr. 105/2022 s-a abrogat O.G. nr. 41/2003 privind dobândirea și schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice, act normativ care

de stare civilă modificată prin Legea nr. 105/2022, O.U.G. nr. 97/2005 privind evidența, domiciliul, reședința și actele de identitate ale cetățenilor români[1] etc.;

– referitor la persoana juridică: Legea nr. 31/1990 a societăților[2], O.G. nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații[3], Legea nr. 14/2003 partidelor politice[4] etc.

Secțiunea 3. Clasificarea persoanelor fizice

Persoanele fizice pot fi clasificate după mai multe criterii. Codul Caragea împărțea „obrazele", după fire, în bărbați și femei; în al doilea rând, după naștere, în fii adevărați, fii legitimi și fii (copii) nelegitimi și fii buni și vitregi; în al treilea rând, după vârstă, în vârstnici și nevârstnici; în al patrulea rând, după noroc în slobozi, robi și sloboziți[5].

Doctrina actuală utilizează mai multe criterii de clasificare. Ne vom referi la cele mai importante dintre acestea.

Cea mai importantă clasificare din punct de vedere al efectelor este clasificarea *după criteriul capacității de exercițiu*, în persoane cu capacitate de exercițiu deplină, persoane cu capacitate de exercițiu restrânsă și persoane fizice lipsite de capacitate de exercițiu. Această clasificare este consacrată expres în art. 37-48 C. civ., secțiunea dedicată capacității de exercițiu. Încadrarea persoanei în una dintre aceste categorii va influența direct aptitudinea acesteia de a încheia acte juridice și de a-și asuma obligații.

În funcție de starea civilă, vom distinge între persoane fizice necăsătorite, persoane căsătorite, persoane divorțate și persoane văduve, clasificare relevantă pentru regimul patrimonial și raporturile de familie.

---

reglementa anterior această materie. În prezent, dispozițiile privind schimbarea numelui pe cale administrativă se regăsesc și ele în Legea nr. 119/1996.

[1] Republicată în M. Of. nr. 719 din 12 octombrie 2011.

[2] Republicată în M. Of. nr. 1066 din 17 noiembrie 2004.

[3] M. Of. nr. 39 din 31 ianuarie 2000.

[4] M. Of. nr. 408 din 10 iunie 2015.

[5] G. Plastara, *Curs de drept civil român*, vol. I, Ed. Cartea Românească, București, f.a., p. 109-110.

După *criteriul cetățeniei* distingem între cetățeni români, cetățeni străini și apatrizi. Clasificarea are relevanță în materia statutului personal, al dreptului aplicabil și a condiției juridice a străinilor. Potrivit art. 27 C. civ., cetățenii străini și apatrizii sunt asimilați, în condițiile legii, cu cetățenii români, în ceea cea privește drepturile și libertățile civile. Codul civil se referă la persoanele fizice străine și în Cartea a VII-a, *Dispoziții de drept internațional privat*.

În funcție de domiciliul persoanei fizice, vom distinge între persoane cu domiciliul în România și persoane cu domiciliul în străinătate. Criteriul are relevanță pentru stabilirea competenței instanțelor și a legii aplicabile raportului juridic.

După *calitatea părții* distingem între persoane fizice profesioniste și persoane fizice neprofesioniste. Această distincție influențează regimul răspunderii, prescripției și al obligațiilor profesionale.